
ULUSLARARASI SİYASETTE VE KARAR ALMA MEKANİZMALARINDA KADIN

WOMEN IN INTERNATIONAL POLITICS AND DECISION-MAKING MECHANISMS

Yrd. Doç. Dr. Zerrin Ayşe ÖZTÜRK, Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
zerrinayseozturk@gmail.com

ÖZET

Kadınların uluslararası siyasete ve karar alma mekanizmalarına katılımı ya da eksik katılımı, hem söz konusu toplumların yapısı hem de uluslararası ilişkilerin işleyişi ile ilgili birtakım sorunlara işaret etmektedir. Bu çalışmada öncelikle uluslararası siyasette kadının yerini incelerken temel bazı kavram, süreç ve yapılara değinilecektir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet göstergeleri temel alınarak kadınların uluslararası siyasetteki ve karar-vericiler arasındaki yerinin ne olduğu incelenecektir. Kadının uluslararası ve ulusal siyasette ve karar alma-mekanizmalarındaki eksik ve yetersiz temsili, rakamsal açıdan temsil ve katılım eksikliğinin ötesinde bir anlam içermektedir. Kadınların sorunlarının ve önceliklerinin hem kamusal hem de özel alanda sadece erkeklerin değil kadınların da çıkarını gözetecek biçimde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma toplumsal cinsiyet ayrımcılığı temelinde şekillenen ve işleyen ekonomik, siyasi ve sosyal yapılar sonucunda 2000'li yıllarda kadınların uluslararası siyasette ve karar-alma mekanizmalarında halen nasıl yetersiz temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Uluslararası Siyaset, Karar-alma, Kadın.

ABSTRACT

Women's representation or underrepresentation in international politics and decision-making mechanisms indicate major problems concerning the social structures of those societies as well as the functioning of international relations. In the article first of all, some of the core concepts, processes and structures will be overviewed. In addition, women's place and role in

international politics and decision-making mechanisms will be evaluated in the light of gender indicators. Women's underrepresentation in international politics and decision-making mechanisms means more than a merely quantitative representation and participation problem. It is vital to sustain women's concerns and priorities both in public and private spheres not only on the basis of the interests of men, but also taking into account the interests of women. Accordingly the article explores how the economic, political and social structures functioning on the basis of gender discrimination, still lead women's underrepresentation in international politics and decision-making mechanisms in the 2000s.

Keywords: Gender, International Politics, Decision-making, Woman.

GİRİŞ

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların uluslararası siyasete ve karar alma mekanizmalarına katılımı ya da katılmaması, hem söz konusu toplumların yapısı hem de uluslararası ilişkilerin işleyişi ile ilgili birtakım sorunlara işaret etmektedir. Siyasete katılım ve karar alma mekanizmalarında söz sahibi olmak, bireyin içinde yaşadığı siyasal, iktisadi ve sosyal kurumlara kurduğu ilişkilerin biçim ve boyutları hakkında önemli bazı ipuçları vermektedir. Bu ilişkiler siyaseti ve karar-alma süreçlerini izlemek ve bilgi edinmekten öte oy vermek, seçimlerde aday olmak, aktif olarak siyasete katılmak, karar-alma mekanizmalarında yer almak için yönetime katılma talebinde bulunmayı da kapsamaktadır. Günümüzde siyasette ve karar alma mekanizmalarında kadının yetersiz temsili, uluslararası siyasetin ve küresel ekonomik düzenin temel yapı, kurum ve süreçlerinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının varlığını açıkça işaret etmektedir. Kadının yetersiz ve eksik temsiline ötesinde, mevcut siyasi ve ekonomik düzenin yapılanışının aslında bu ayrımcılığı yaratan ve sürdüren birtakım özellikler taşıdığı da göz önüne alınmalıdır.

Bu çalışma toplumsal cinsiyet ayrımcılığı temelinde şekillenen ve işleyen ekonomik, siyasi ve sosyal yapılanmalar sonucunda 2000'li yıllarda kadınların uluslararası siyasette ve karar-alma mekanizmalarında halen nasıl yetersiz ve

eksik temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünde uluslararası siyasette kadının yerini incelerken toplumsal cinsiyet, ataerkillik, vatandaşlık, oy verme hakkı, siyasal temsil ve kadının insan hakları gibi temel bazı kavram, süreç ve yapılara değinilecektir. İkinci bölümde ise, toplumsal cinsiyet göstergeleri temel alınarak uluslararası siyasetin toplumsal cinsiyet üzerinden genel olarak dünyada nasıl şekillendiği ve kadınların uluslararası siyasetteki ve karar-vericiler arasındaki yerinin ne olduğu incelenecektir.

1. TOPLUMSAL CİNSİYET ve ULUSLARARASI SİYASETTE KADININ YERİ

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkillik

İnsan bedeninin erkek ya da dişi olarak tanımlanmasına neden olan anatomik ve fizyolojik farklılıklar temelinde ortaya çıkan cinsiyet kavramına karşın toplumsal cinsiyet, cinsiyeti erkek ve dişi olan bireyler arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklarla ilgilidir. Toplumsal olarak kurulan ve bireyler tarafından öğrenilen toplumsal cinsiyet, erillik ve dişilik olarak ikiye ayrılır. Kadınlar ve erkekler arasındaki çoğu farklılığın kökeni aslında biyolojik değildir. Bu farklılıkların temelinde toplumsal cinsiyetin rolü çok büyüktür. Toplumsal cinsiyet, “kadınlık” ve “erkeklik” kimliklerinin tanımlanması ve bu kimlikleri temel alan toplumsal rollerin açıklanmasında çok önemli bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet, hayatlarımızın her alanını etkileyen ve düzenleyen ikili bir sistemdir. Zamanla ve mekânla değişebilen dinamik bir yapı gösteren toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir sistem yaratır. Bu hiyerarşik yapı içerisinde erkekler özne/aktif/olumlu taraf olarak tanımlanırken, kadınlar ise öteki/pasif/olumsuz olarak kodlanır (Caranny-Francis, 2002; 1-4).

Öte yandan ataerkillik, kadınların sistematik bir biçimde erkek egemenliği ve baskısı altına alındığı ve hatta sömürüldüğü bir toplumsal yapılar ve uygulamalar bütünüdür. Ataerkil toplumsal düzende, erkeklik ve eril/erkeksi değerler ve nitelikler imtiyazlı bir konuma sahiptir. Ataerkil toplumsal düzende, güç ve otorite erkeğe aittir. Kadınlar, güç ve otoriteden yoksundurlar ve sistematik olarak yoksun bırakılmaktadırlar. Aslında ataerkillik her zamanda ve her kültürde mevcut olan evrensel bir kurumdur. Özel alan ile kamu alanı ayrımı temelinde ataerkil düzen, kadını özel alanla (ev ve aile) sınırlandırırken, erkeği ise kamu alanına (siyaset, iş, vatan koruması, kültürel hayat) hâkim kılmaktadır. Ancak, ataerkillik sadece toplumsal düzende kendini göstermez: aile ve cinsellik (baba otoritesi, namus, şiddet, vb.), kültürel kurumlar (medya, din, eğitim, vb.), mevcut kapitalist ekonomik yapıdaki üretim tarzları ve tüketim ilişkileri, iş bölümü ve uzmanlaşma (ev işi, ücretli işler, tam-zamanlı, yarı-zamanlı işler, vb.) ataerkil toplumsal düzenin işlevsellik kazandığı alanlardan bazılarıdır (Caranny-Francis, 2002; 14-17).

Ataerkilliğin işlevsellik kazandığı ve iç içe geçtiği bir başka kurum ise devlettir. Günümüz uluslararası düzeninde yer alan egemen devletler, gerek yürüttükleri politikalar gerekse belirledikleri sosyal, ekonomik ve siyasi öncelikleri yoluyla sistematik bir biçimde ataerkil bir yapı göstermekte ve ataerkilliğin temel değerlerinin yeniden üretilmesini sağlayarak ataerkil toplumsal düzenin devamını sağlamaktadırlar. Uluslararası İlişkiler disiplini çerçevesinde “Uluslararası siyasette kadınlar nerededir?” sorusunu disiplin içinden ilk defa soran ve sistematik bir şekilde cevaplayan teorisyen Cynthia Enloe'dur. Enloe'nun 1989 yılında yayınlanan “Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset” (Enloe, 2003) başlıklı kitabı, diğer sosyal disiplinler arasında oldukça erkeksi temeller çerçevesinde oluşturulan teori, kavram ve yaklaşımlara yer veren Uluslararası İlişkiler disiplinindeki feminist açılımın önemli bir göstergesidir.

“Toplumsal cinsiyet dünyayı döndürüyor” diyen Enloe kitabında hem uluslararası politik düzenin hem de uluslararası/küresel ekonomik düzenin

ataerkil değerler temelinde nasıl oluşturulduğunu ve nasıl her gün yeniden bu düzeni yaratıp işlettiğini gözler önüne sermektedir. Ataerkilliğin siyasete ve ekonomideki bu işleyişini göstermek için yedi temel faaliyet alanı belirlemekte ve bu alanlardan dönemi itibariyle verdiği örneklerle iddiasını açıklamaktadır. Bu yedi temel alan turizm, milliyetçilik, askeri üsler, diplomasi, kadın emeğinin yoğunlaştığı tarım, tekstil, ev-içi hizmetler sektörleri olarak belirlenmiştir (Enloe, 2003; 44-45). Kadınların bu temel alanlardaki rollerinin genellikle asıl aktör ya da karar-verici olan erkeklere (babalarına, kocalarına, patronlarına, işverenlerine, müdürlerine, devlet adamlarına, siyasetçi, diplomat ya da asker olan eşlerine, vb.) itaat eden, yardım eden, ikincil, edilgen ve sömürülmeye açık (ve hatta sömürülen) roller olduğunun altı çizilmektedir. Bunların ötesinde kadınların turizm ve ev-içi hizmetler gibi bazı sektörlerde ya işveren olarak veya hizmeti satın alan kişi olarak ya da karar-verici erkek adına onu denetleyici roller üstlenen kadınlara itaat etmeleri ve hatta onlar tarafından smrlmeleri mümkün olmaktadır. Tüm dünyada kadınların devlet başkanı, başbakan ya da diplomat olmak yerine onların eşleri olmaları; milletvekili seçilmek yerine seçmen olmaları; vatan savunmasında ve savaşlarda komutan ya da asker olmak yerine savaşın sivil kurbanları ve mlteceri olmaları; müteşebbis ya da yönetici olmak yerine onların sekreteri, işçisi olmaları; kadın emeğinin yoğunlaştığı tarım, tekstil, ev-içi hizmetler sektörlerinde hizmeti, temizlikçi, dadı, hastabakıcı, seks işçisi, mevsimlik, geçici ya da kayıt-dışı işlerde çalışan işçiler olmaları aslında hiç de tesadüf değildir.

Aslında kadınların bu rolleri kabul ederek sürdürmeleri sonucunda uluslararası ekonomik ve politik düzen kendilerini yeniden üretebilmektedirler. Mevcut küresel ekonomik yapı, uluslararası ilişkilerin temel aktörleri olan devletler arasında istikrarlı siyasi ve askeri ilişkiler gerektirmektedir. İstikrarlı işleyen siyasi, diplomatik ve askeri yapılar ve ilişkiler bütününün kurulabilmesi de kadınların belirtilen bu yedi temel alandaki ikincil ve bağımlı rollerini, sorumluluklarını kabul edip yerine getirmelerine bağlıdır. Bu aktif değil edilgen roller, ataerkil toplumsal düzenin kadına biçtiği rol ve statü ile birebir

örtüşmektedir. Kadınlara ya içinde yaşadıkları toplumsal, ekonomik ya da siyasi yapılarca bu rolleri üstlenmekten öte bir fırsat, gerekli eğitim ve iş olanakları verilmemekte, ya da ataerkil toplumsal düzen çerçevesinde yetiştirilen kadınlar kendilerine biçilen bu ikincil rolleri kendi tercihleri olarak benimseyip kabul etmektedirler. Başka bir deyişle kadına biçilen rol, tanımlayan, karar veren, yöneten, yapan, uygulayan aktif özne yerine edilgen, pasif, boyun eğen, otorite ve güçten yoksun, karşı çıkmayan birer nesne olmaktan öteye gitmemektedir. Sonuç olarak, mevcut uluslararası ekonomik ve politik düzenin sekteye uğramadan işleyebilmesi için aslında kadınların ekonomide, toplumsal ve kültürel hayatta ve siyasette ikincil ve bağımlı rolleri kabul etmeleri gerekmektedir. Çünkü Enloe'nun da vurguladığı gibi iktidar, tüm uluslararası ilişkilere sızar" (Enloe, 2003; 31) ve ister siyasi, ister ekonomik, ister toplumsal ve kültürel çerçevede olsun aslında iktidar (aile iktidarı, ulusal iktidar ve uluslararası iktidar) erkeklere aittir ve onlara ait olmasının ne kadar doğal olduğu kadınlara sürekli hatırlatılmaktadır. Uluslararası siyasetin işleyişinin aslında erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyetine ve kontrolüne nasıl bağlı olduğu gerçeği 1980'lere kadar uluslararası ilişkilerde hiç sorgulanmamıştır.

1.2. Vatandaşlık, Oy Kullanma Hakkı, Siyasal Temsil ve Kadın

Tarihsel olarak ele alındığında kadınlar ya vatandaş sayılmamışlar ve vatandaşlık haklarından mahrum bırakılmışlardır. Bazı devletlerde vatandaşlık hakkı elde eden kadınlar ise, çoğunlukla "ikinci sınıf vatandaşlar" olarak görülmüşlerdir. Milliyetçiliğin yeşermesi ve millet kavramının ortaya çıkması Fransız Devrimi ile olmuştur. 1789'da ilan edilen Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi 17 maddeden oluşmakta ve özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı koyma gibi doğal ve devredilemez hakların vatandaşlara verilmesi gerektiğini ifade eden hükümler içermektedir. Buna göre her insan kanun önünde eşit olmalıdır. Ancak Bildirge'deki vatandaşlık hakları, o dönemde sadece erkekler için geçerlidir (Pettman, 1996; 5). Bunun üzerine devrime etkin olarak katılan kadınlardan Olympe de Gouges 1791'de yayınladığı "Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirgesi" ile kadınların da erkekler

gibi özgür doğduklarını ve hukuki, politik ve sosyal anlamda eşit kılınması gerektiğini belirlemiştir.

18. ve 19. yüzyıl boyunca pek çok feminist yazar ve düşünür (Condorcet, von Hippel, Catherine Macaulay, Mary Astell, Mary Wollstonecraft, John Stuart Mill, vb.) kadınların da erkekler gibi akla ve entelektüel kapasiteye sahip olduklarını; bu nedenle, aynı rasyonel eğitimi almaları, aynı medeni ve siyasi haklara sahip olmaları gerektiğini savunmuşlardır (Walters, 2009; 30-82). İngiliz feminist ve yazar Virginia Woolf, 1938'de yayınlanan "Üç Gine" adlı eserinde "bir kadın olarak aslında benim bir ülkem yok. Bir kadın olarak ülke istemiyorum. Bir kadın olarak benim ülkem tüm dünyadır" (Woolf, 2010; 154) demektedir. Woolf'un bu saptaması, tarihinin büyük bir bölümünde kadınlara köle gibi davranan, eğitimden ve diğer sosyal imkanlardan mahrum bırakan, eşit koşullarda çalışmasına yanaşmayan, vatanını koruma ve vatan uğruna savaşmasına izin vermeyen, savaşlarda onu ölümden, zorunlu göçlerden ve tecavüzlerden koruyamayan, bir yabancıyla evlendiğinde vatandaşlıktan men eden, oy kullanma hakkı vermeyen, seçilme imkanı tanımayan, vatan toprağının ve zenginliğinin ancak çok az bir kısmını mülk edinebilen ya da mülk edinmesi, miras alması yasaklanan, ülkesinin "vatan-evlatları" değil, "üvey kızları" olarak görülen tüm kadınlar adına iki Dünya Savaşı arasındaki ekonomik ve siyasi açılardan istikrarsız olan dünya düzeninin kadınlar açısından ne ifade ettiğini açıkça göstermektedir.

Siyasal hayatın kamusal ve toplumsal yanlarının birleştirilmesi olan vatandaşlık, başta Batı'da olmak üzere tüm dünyada uzun bir süre kadınların mahrum edildikleri temel bir siyasal hakktır. Devlet ile birey arasındaki ilişkinin çerçevesinin çizilmesinde önemli bir rol oynayan vatandaşlık kavramı bağımsız, özerk ve rasyonel birey anlayışı üzerine kurulmuştur. Sadece erkekte verili olarak kabul edilen bu özelliklerin kadında noksan olduğu anlayışı, kadınların vatandaşlık ve ona bağlı olarak oy kullanma hakkını kazanmaları 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında mümkün olmuştur (Pettman, 1996; 10-13). Günümüzde genellikle tüm devletler kadınların ve

erkeklerin eşit birer vatandaş olduklarını kabul edip buna yasal bir altyapı hazırlamış olsalar bile, eşit yasal hakların fırsat eşitliği ve eşit şartlarda siyasi temsil ve katılım anlamına gelmediği görülmüştür. Bunun en önemli sebeplerinden birinin aslında kadının ataerkil toplumsal düzen çerçevesinde halen bir taraftan erkeğe diğer taraftan ise devlete bağımlı olduğu gerçeğidir (Pettman, 1996; 13-16). Kadının bağımsız ve özerk bir birey olarak hem kamusal hem de özel alanda var olamayışı anlamına gelen bu bağımlılık, kadınları kendi başlarına birer özne ya da vatandaş olarak görmek yerine “vatan evlatları”nı doğurup büyüten birer “anne” olarak gören devletin ürettiği politikalara da yansımaktadır. Kadınların statü ve haklarının düzenlenmesi ve korunması konularını özel alan içinde düşünen pek çok devlet bu konuları ya toplumsal ya da dini yapı ve kurallara bırakmaktadır. Bu çerçevede çekirdek ailenin özerkliğini kabul eden devlet, aile-içi şiddet, zorla evlendirme, eğitime ve çalışma hayatına katılmanın engellenmesi, kürtaj, doğum kontrolü gibi pek çok konuya ya hiç ya da gerektiği gibi el atmamaktadır. Öte yandan, çalışma hayatına katılım, sosyal güvenlik şemsiyesinden yararlanma, gebelik ve doğum sonrası işe geri dönüş, iş yaşamındaki cinsiyet ayrımcılığı gibi konularda da devletin gerekli tedbirleri alması ve denetlemeleri yapması gerekmektedir.

Günümüzde vatandaşlık kavramı genellikle şu üç anlamı içermektedir: İlk olarak vatandaşlık bir statüdür; bir haklar ve ödevler bütünüdür. Bu çerçevede vatandaşlık gerçek kişiyi devlete bağlayan siyasi ve hukuki bağ olarak tanımlanabilir. Genellikle vatandaşlık hakkı her devletin anayasası ve kanunları çerçevesinde kazanılır ya da kaybedilir. İkinci olarak vatandaşlık bir kimliktir; diğer bir deyişle ulusun ve belirli bir toprak parçasının tanımladığı siyasi topluluğa ait olma duygusudur. Son olarak vatandaşlık, siyasi temsil ve katılım aracılığıyla sürdürülen bir pratiktir. Bu çerçevede vatandaşlık, seçme ve seçilme hakkı, siyasi parti kurma, siyasi partiye girme ve siyasi partiden çıkma hakkı, kamu hizmetlerine girme hakkı vb. hakları içermektedir (Hirata ve diğerleri, 2009; 360). Ancak durağan bir kavram olmayan vatandaşlığın küreselleşme başta olmak üzere uluslararası ekonomik ve siyasi

gelişmelerden etkilenen dinamik yapısı aslında 21. yüzyılda yeni bir vatandaşlık anlayışının oluşmasına da katkıda bulunmaktadır (Berktaş, 2011; 133-141).

Vatandaşlık kavramıyla özdeşleşen seçimlerde oy kullanarak temsilcilerini seçme hakkı, 19. yüzyıl boyunca aşamalı olarak feminist taleplerin merkezine yerleşmiştir. Bir taraftan oy kullanma hakkı simgesel açıdan önemlidir; çünkü kadınlara tam vatandaşlık haklarının tanınması için gerekli en temel haklardan biridir. Diğer taraftan oy kullanma hakkı uygulama açısından da çok önemlidir; çünkü kadın-erkek eşitliği ile ilgili reformların ilerlemesi ve kadınların hayatlarında sadece hukuki değil fakat uygulamaya yönelik değişiklikler yapılabilmesi için kadınların seçmen olarak oy kullanma gücüne sahip olmaları elzemdir. Kadınların siyasi haklarını ve özellikle de oy kullanma hakkını kazanmaları için çabalayan kadın hareketleri 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiltere’de ve diğer Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır. “Süfrajeter” olarak bilinen kadın hareketi, başta ABD ve İngiltere’de olmak üzere pasif direniş, kamu toplantılarını bölme, açlık grevi gibi yollarla kadınların seçme ve seçilme hakkını savunan kadın hakları savunucularıdır (Pateman,1980). Öte yandan, “Oy Hakkı Militanları” İngiltere’de çeşitli yürüyüş ve gösteriler, politikacıların kapılarını yumruklamak, başbakanlık konutunun bulunduğu caddede (Downing Street) protestolar düzenlemek, posta kutularını ateşe verip hatta dükkan vitrinlerini parçalamak gibi farklı derecelerde şiddet içeren eylemler gerçekleştirdiler. Hatta içlerinden biri olan Emily Davison 1913’te yapılan bir Derbi Koşusunda kralın atının önüne kendini atarak atın devrilmesine ve kendi ölümüne sebep oldu. Bu şiddet eylemleri sonucunda İngiltere’de pek çok kadın hapse girmiş ve hapiste açlık grevi yapmışlardır (Walters, 2005; 98-120). Bütün bu mücadelelerin sonucunda İngiltere’de 1918’de 30 yaşın üzerindeki kadınlara oy hakkı verilmiştir. Eşit oy hakkı için mücadeleye devam eden İngiliz kadınları nihayet Mart 1928’te erkeklerle eşit koşullarda oy hakkına kavuşmuşlardır.

Tablo 1: Dünyada Kadınların Oy Kullanma ve Seçimlere Katılma Haklarının Kabul Edilmesi

YIL	ÜLKE
1893	Yeni Zelanda
1902	Avustralya
1906	Finlandiya
1907	Norveç
1915	Danimarka, İzlanda
1918	Avusturya, Kanada, Almanya, Macaristan, İrlanda, Rusya
1919	Belçika, Lüksemburg, İsveç, Hollanda, Ukrayna
1920	ABD, Arnavutluk, Slovakya
1921	Ermenistan, Azerbaycan
1928	İngiltere
1930	Türkiye (Seçme hakkı), Güney Afrika (Beyazlar)
1931	İspanya, Sri Lanka
1932	Brezilya, Tayland
1934	Küba, Türkiye (Seçilme hakkı)
1938	Bolivya
1944	Fransa, Bulgaristan
1945	Endonezya, İtalya, Japonya
1946	Vietnam, Yugoslavya
1947	Arjantin, Malta, Meksika, Pakistan
1948	İsrail, Nijer, Kore
1949	Şili, Çin
1950	Haiti, Hindistan
1952	Yunanistan, Lübnan
1954	Kolombiya, Gana
1955	Etiyopya, Peru
1956	Mısır, Somali
1959	Tunus, Tanzanya
1960	Kıbrıs
1961	Ruanda, Sierra Leone
1962	Cezayir, Monako, Uganda
1963	Afganistan, İran, Fas, Kenya
1964	Sudan
1970	Andora, Yemen
1971	İsviçre
1972	Bangladeş
1974	Ürdün
1980	Irak
1984	Güney Afrika (Melezler ve Hintliler)
1986	Moldova
1994	Güney Afrika (Siyahlar)
2005	Kuveyt

Kaynak: Inter-Parliamentary Union (2011), Women's Suffrage, <http://www.ipu.org/english/issues/wmndocs/suffrage.htm>, (21.09.2011).

Dünya'da kadınlara oy hakkı veren ilk ülkeler arasında yer alan Yeni Zelanda ve Avustralya'yı Finlandiya, Norveç, Danimarka ve İzlanda gibi İskandinav ülkeleri takip etmiştir. Amerika'da 1914 yılında 14 eyalette kadınlar oy kullanabilirken ulusal seçimlerde oy kullanma hakkı ancak 1920'de kadınlara tanınmıştır. Böylece tüm dünyada kadınlar Tablo 1'de görüldüğü gibi kademeli olarak oy kullanma ve seçilme hakkı kazanmışlardır. Öte yandan Güney Afrika'da beyaz kadınlar 1930 yılında oy kullanma hakkına sahipken, melez ve Hintli kadınlara 1984 yılında ve siyah kadınlara ise ancak 1994 yılında oy kullanma hakkı verilmiştir.

Vatandaşlık haklarıyla özdeşleşen bir diğer siyasal hak ise siyasal temsildir. Siyasal temsil eşitliği, kadınların ve erkeklerin eşit sayıda temsilini ifade eder. Günümüzde cinsiyetlerin eşitsiz temsil edilmesi sorunu, temsili demokrasilerin temellerini tartışma konusu haline getirmektedir. Sayısal bir nitelik taşıdığı için, vatandaşların yarısının eşit bir şekilde temsil edilmediği ve bu ölçüde yetersiz kalan demokratik sistemler ne kadar demokratiktir sorusu akıllara gelmektedir. "Siyasal temsil eşitliğine dayalı demokrasi" deyişi, 1989'da Strasbourg'da Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen bir toplantıda ortaya atılmıştır. Burada, kadınlarla erkekler arasındaki eşitlik, siyasal bir önkoşul olarak kabul edilmiştir (Hirata, 2007; 293-299). Hem sembolik hem de somut olarak siyasal temsil eşitliğine dayalı meclislerin oluşturulması aslında bir taraftan kadınların siyasal sorumluluk üstlenemeyeceği ile ilgili önyargıları yok ederken (Hirata, 2007; 295), diğer taraftan cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımcılıklarının o toplumların hukuki, ekonomik ve siyasi boyutlarındaki yansımalarının uygulamada ortadan kaldırılması için gerekli değişikliklerin yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Siyasal temsil eşitliğinin sağlanması için tüm dünyada genellikle seçimlerde kota sistemi uygulaması yapılmaktadır. Günümüzde çokça kullanılan üç temel kota uygulaması mevcuttur. Bunlardan ilk ikisi anayasal ya da yasal kotalardır, üçüncüsü ise gönüllülük esasına dayalı kota uygulamasıdır. Ayrılmış koltuk kotaları, parlamentoda belirli sayıdaki milletvekilliğinin kadınlara ayrılması

uygulamasını içerirken, ulusal yasama kotaları, seçim listelerinde kadın adaylara belirli bir kota ayrılmasını hukuken öngören bir uygulamadır. Gönüllü olarak gerçekleştirilen siyasi parti kotaları ise, bir ülkedeki siyasi partilerin kendi istekleriyle uyguladıkları ve seçim listelerinde kadın adaylara belirli bir kota ayrılmasını sağlayan bir uygulamadır. Günümüzde dünyada 90 civarında devletin kadınların siyasete daha fazla katılımını sağlamak için uyguladıkları ve pozitif ayrımcılığın en somut hallerinden biri olan kotalar, kadınların en az % 30 veya % 40 oranında siyasi katılımlarının sağlanmasını güvence altına almayı hedeflemektedir. Bu çerçevede kota uygulamaları kadınların siyasete girmesinin önündeki engeller ortadan kalkıncaya kadar geçici bir önlem olarak kullanılmaktadır (Çağlar, 2011; 76).

1.3. Kadının İnsan Hakları

İnsan hakları kavramı, 1215'te ilan edilen Magna Carta'ya dek uzanan, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile pozitif hukuka geçen ve özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişim gösteren bir kavramdır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1948 BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1950 İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile olgunlaşan insan hakları söylemi, doğal hukuk teorisine dayanmakta ve evrensellik, kapsam genişliği, yasal ve ahlaki temellere dayanmak gibi birtakım özellikler taşımaktadır (Kalabalık, 2009; 65-66).

Evrensellik boyutu açısından incelendiğinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 2. maddesi "Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir" diyerek aslında dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların sadece insan olmaktan kaynaklanan tüm haklarda erkekler ile eşit olduklarını açık bir şekilde ifade etmektedir. Bildirge'nin 21. maddesi ise herkesin doğrudan ya da serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma ve kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir (United Nations Office of

the High Commissioner for Human Rights, http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf, 29/10/2011). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden sonra ilk olarak 20 Aralık 1952'de BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme, 1954'de yürürlüğe girmiştir. Ekim 2011 itibariyle Sözleşmeye 122 devlet taraftır. Bu Sözleşme ile kadınların erkeklerle eşit koşullarda seçme ve seçilme hakları kabul edilmiş, ayrımcılık olmaksızın tüm kamusal görevlerde erkeklerle eşit koşullarda çalışmaları garanti altına alınmıştır (United Nations, <http://www.un-documents.net/cprw.htm>, 29/10/2011).

Tablo 2: Kadının İnsan Hakları ve Birleşmiş Milletler

1946	Kadın Statüsü Komisyonu
1975	Uluslararası Kadın Yılı
1975	BM Birinci Dünya Kadın Konferansı-Meksika
1976-1985	BM Kadın On Yılı
1979	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)
1980	BM İkinci Dünya Kadın Konferansı-Kopenhag
1985	BM Üçüncü Dünya Kadın Konferansı-Nairobi
1993	BM İkinci İnsan Hakları Konferansı-Viyana
1993	BM Genel Kurulu "Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Bildirge"
1995	BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı-Pekin
1996	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Odaklı Yaklaşım'ın BM Genel Kurul'unca BM'nin resmi politikasının olarak kabul edilmesi
2000	BM Pekin +5 Siyasi Bildirgesi ve Eylem Platformu-New York
2005	BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ve BM Pekin +5'in Gözden Geçirme ve Değerlendirme Toplantısı-New York

1975 ve 1995 yılları arasında Birleşmiş Milletler önderliğinde düzenlenen dört Dünya Kadın Konferansı ile hem hükümetlerin hem sivil toplum kuruluşlarının katılımı ve desteğiyle dünya kadınlarının başta siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlar olmak üzere hem kamusal alanda hem de özel alandaki sorunlarına uygulanabilecek çözüm yollarına değinilmiştir. Hatta BM 1975-1985 yılları arasında Uluslararası Kadın On Yılı ilan ederek, çeşitli proje ve çalışmalarla

hükümetleri tüm dünyada kadın haklarının ve kadının toplumsal ve özel konumunu iyileştirmeye teşvik etmiştir. Bu çerçevede 18 Aralık 1979'da imzalanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), 1981 yılında yürürlüğe girmiştir ve 187 devlet bu Sözleşmeye taraftır. Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan on altı insan hakları sözleşmesinden biri olan CEDAW, içeriği itibariyle güçlü ve kapsamlı bir uluslararası kadın hakları belgesi olarak nitelendirilmektedir. Türkiye, 1985 yılından bu yana CEDAW'a taraftır. CEDAW'ın kabulü ile uluslararası hukukta var olan insan hakları belgelerinin aslında kadınların özgül sorunlarını tam olarak kapsamadığı ve bu sebeple özel düzenlemelere ve önlemlere gereksinim olduğunu göstermektedir.

CEDAW, taraf devletler üzerinde uluslararası hukuk çerçevesinde bağlayıcılığı olan bir sözleşmedir. Bu çerçevede Türkiye'de dahil olmak üzere Sözleşmeye taraf olan devletler "hukuki sistemine kadın-erkek eşitliği prensibini yerleştirme; ayrımcı tüm kanunları ortadan kaldırma ve kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan kanunları yürürlüğe sokma; kadınları ayrımcılığa karşı etkin bir şekilde korumak için mahkemeler ve diğer kamu kurumları kurma ve kadınlara karşı kişiler, örgütler ve şirketler tarafından yapılan her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını" güvenceye almakla sorumludurlar (UNICEF Türkiye, http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html, 29/10/2011). Ayrıca CEDAW, kadın-erkek eşitliğine dayanmayan bir kadın hakları anlayışını kabul etmemekte, taraf devletlerin kadınların insan haklarını daima kadın-erkek eşitliği temelinde gerçekleştirmelerini öngörmektedir. Yalnızca yasal ve biçimsel eşitlik değil, uygulamada fırsat eşitliğini de talep eden CEDAW Sözleşmesi'nin ilk 16 maddesi kadınların insan hakları standartlarını düzenlemektedir. Bu maddeler üç temel boyutta incelenebilir:

1. Anneliğin korunması amacıyla alınacak özel önlemlerin ayrımcı olarak nitelendirilmemesi,
2. Sosyal ve kültürel faktörlerin toplumsal cinsiyet ilişkilerine etkisinin ele alınarak kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek,

3. Siyasal katılım, vatandaşlık, medeni hal, eğitimde, istihdamda ve toplumsal yaşamda ayrımcılığın ortadan kaldırılması; kadın ticareti ve fahişeliğin önlenmesi ve kırsal alanda yaşayan kadınlara ilişkin gereken önlemleri almak.

Bu noktada Sözleşmeye taraf devletler özellikle Madde 7’de belirtildiği gibi, ülkelerinin siyasi ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayrımı önlemek için tüm önlemleri almak ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarda bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanma; hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılma, kamu görevinde bulunabilme, hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etme; ülkenin kamu ve siyasi hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılma haklarını sağlamakla yükümlüdürler (UNICEF Türkiye, http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html, 29/10/2011).

1993’te Viyana’da düzenlenen Birleşmiş Milletler İkinci Dünya İnsan Hakları Konferansı, kadınların insan haklarının tanınması yönünde bir diğer önemli adım olmuştur. Viyana Deklarasyonununun 18. maddesi “kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının evrensel insan haklarının ayrılmaz, bölünmez ve vazgeçilmez bir parçası” olduğunu belirtmektedir. Deklarasyonda kadınların ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde siyasi, medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam ve eşit olarak katılımlarının sağlanması ve her türlü cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılmasının uluslararası toplumun, Birleşmiş Milletlerin ve ulusal hükümetlerin önemli bir sorumluluğu olduğunun altı çizilmektedir (United Nations, <http://www.un-documents.net/ac157-23.htm>, 29/10/2011).

Sonuç olarak, bu uluslararası belgelerle insan hakları kavramının kadınlar açısından hem hukuki hem de uygulamada güçlendirilerek pekiştirilmesinin önü açılmıştır. Ayrımcılığın her türlü biçiminin giderilmesinde sadece devlete değil, sivil topluma ve bireye de düşen sorumlulukların belirlenmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için “kamusal ile özel alanlar arasındaki yapay sınırların ortadan kaldırılması ve kültürel, dinsel ya da diğer

geleneksel önyargılar çevresindeki sessizlik perdesinin” (Berktaş, 2011; 128-129) yırtılarak kadına karşı yapılan her türlü ayrımcılığın ve uygulanan şiddetin her türünün insan hakları ihlali olarak tanınması ve cezalandırılması yönünde kararlı ve kalıcı adımlar atılması gereklidir.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET GÖSTERGELERİ TEMELİNDE ULUSLARARASI SİYASETİN CİNSİYETİ VE KARAR-ALMA MEKANİZMALARINDA KADININ YERİ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin aslında küresel bir sistem olduğunu savunan feministlere göre, ulusal ve yerel farklılıkların dışında aslında dünya kadınları benzer sorunlarla; ayrımcı yapı, süreç ve politikalarla mücadele etmek zorundadırlar. Küreselleşen dünyada uluslararası ekonomik ve siyasi sistem aslında toplumsal cinsiyet ayrımcılığını kendi yapı, süreç, kurum ve politikalarında öylesine içselleştirmiş ki çoğunlukla bu ayrımcılığın ya kültürel olarak evrensel ya da kültüre özgü olduğu kabul edilmektedir. Her iki bakış açısı da toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri konusunda ya kadın-erkek eşitsizliğinin evreselliği karşısında bir şey yapılamayacağını ya da belirli bir kültüre dayandırılan kadın-erkek eşitsizliğiyle ilgili bir şey yapılmaması/müdahale edilmemesi gerektiğini ileri sürmektedirler (MacKinnon, 2006; 13).

Öte yandan, 1990’ların başında kadınların hem uluslararası ilişkiler disiplinde hem de uluslararası ilişkilerin pratiğinde ne kadar az sayıda yer aldıklarının altını çizen J. Ann Tickner, diplomaside, orduda ve dış politika yapım sürecinde kadınların neden çok düşük seviyelerde temsil edildiği ya da hiç temsil edilmediği sorunsalı üzerinde durmaktadır (Tickner, 1992). Başta o dönemin süpergücü olan ABD olmak üzere tüm devletler, çoğunlukla askeri alanların ve dış politika karar-verme ve uygulama süreçlerinin kadınların karar-verici konumlarda yer alması için hiç de uygun olmadıklarını düşünmekteydiler. ABD’nin ancak 1981 yılında Birleşmiş Milletler’de ülkeyi

temsil etmek üzere ilk defa bir kadın büyükelçi ataması Tickner'e göre buna güzel bir örnektir (Tickner, 1992; 3-4).

Siyasi, ekonomik ve sosyal yapı, kurum ve süreçlerdeki toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak ve kadınların özellikle siyasette eşit katılım ve temsilini sağlamak hem simgesel hem de uygulama açısından oldukça önemlidir. Avrupa Parlamentosu'nun Türk asıllı Hollandalı üyesi Emine Bozkurt'un ifadesiyle, politika yapım sürecinden dışlanmış grupların önceliklerinin ve çıkarlarının bu süreçte tam olarak ele alınması mümkün değildir (Bozkurt, 2007; 27). Bu nedenle, siyasal olarak dışlanmış bir topluluk olan kadınların çıkarlarına yönelik politikalar geliştirilebilmesi için dışarıdan müdahaleler yetersiz kalacağından, kadınların siyasete katılımı aslında kendi kaderlerini ellerine alarak geleneksel cinsiyet rollerinin değişime uğratılabilmesi ve kadın sorunlarının hem ulusal hem de uluslararası gündeme taşınabilmesi için çok gerekli bir adımdır. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayalı ekonomik, siyasi ve sosyal yapıların ortadan kaldırılmasında kadınlara yönelik ayrımcılığın kapsamlı ve sistemli niteliğinin öncelikle gözler önüne serilmesi gerekmektedir. Bunu yapmanın en temel yollarından biri de toplumsal cinsiyet göstergelerine göz atmaktır. İstatistiksel bilgi ve göstergelerin toplumsal cinsiyet temelinde toplanması ve sınıflandırılması, başta Birleşmiş Milletler ve onun uzmanlık kuruluşları (BM Kalkınma Programı vb.) olmak üzere, Dünya Bankası ve Dünya Ekonomik Forumu gibi çeşitli uluslararası örgütlerce ancak 1990'lı yıllardan itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin, 1995 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ilk defa Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi'ni oluşturmuştur.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2003 yılında yaptığı bir çalışmasına göre dünyada günlük geliri bir Amerikan dolarının altında olan 1,3 milyar fakirin %70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Tüm dünyada kadınlar, ücretsiz işlerde (ev işleri, gönüllü çalışma ve yardım işleri, vb.) erkeklerin harcadığının iki katı zaman harcarken, ücretli işlerde çalışan kadınların ortalama kazancı erkeklerin ortalama kazancının sadece üçte ikisidir. Dünyada yarı-zamanlı çalışanların

%60-90'ını ve sadece Avrupa Birliği'nde yarı-zamanlı çalışanların %83'ünü kadınların oluşturduğunu belirten çalışma, dünya genelinde çocuklu kadınların istihdam oranının % 53, çocuk sahibi olmayan kadınların istihdam oranının ise %68 olarak gerçekleştiğini saptamaktadır. Öte yandan, dünya topraklarının sadece % 1'i kadınların kişisel mülkiyetindedir. Dünyanın en fakir bölgelerinde tarımsal üretimin %80'inini kadınlar yapmaktadır. Yine dünyanın en fakir bölgelerinde olan Sahra-altı Afrika'da kadınların %90'nından fazlası kayıt-dışı ekonomide istihdam edilmektedir. (International Labour Organization, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_067595.pdf, 30/10/2011). Öte yandan, dünyadaki 774 milyon okuma-yazma bilmeyenlerin 2/3'ü kadındır. Her yıl 68.000 kadın sağlıksız koşullarda ve yasal olmayan yollarla yapılan kürtajlar sonucu hayatını kaybetmektedir (United Nations, http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf, 22.03.2011).

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2011'de yayınladığı Toplumsal Cinsiyet Farkı Endeksi, toplam 135 ülkedeki kadın-erkek eşitliği durumunu saptamaya çalışırken ekonomi, siyaset, eğitim ve sağlıkla ilgili bazı temel göstergelerden faydalanmaktadır. 2011 Toplumsal Cinsiyet Farkı Endeksi'ne göre en iyi on ülke, diğer bir deyişle kadın-erkek eşitliği çerçevesinde en iyi ve en eşitlikçi uygulamalara sahip olan ülkeler İzlanda, Norveç, Finlandiya, İsveç, İrlanda, Yeni Zelanda, Danimarka, Filipinler, Lesotho ve İsviçre olarak sıralanmaktadır. Kadın-erkek eşitliği açısından en başarısız ülke 135. sıradaki Yemen'dir. Türkiye ise, sınıflandırmaya tabi tutulan 135 ülke içinde genel sıralamada 122. sırada yer almaktadır. Siyasi yetkilendirme temelinde ise Türkiye, kadın milletvekili oranı açısından 82. sıraya, kadın bakan açısından 99. sıraya ve son 50 yıl içerisindeki kadın devlet/hükümet başkanınca yönetilme süresi açısından da 26. sıraya yükselmektedir. Aynı raporda Türkiye ekonomik katılım ve fırsat eşitliği açısından 132. sıraya gerilemektedir. Öte yandan Türkiye, kadın parlamenter, üst düzey memur ve yönetici oranına bakıldığında 110. sırada; profesyonel ve teknik alanlarda çalışan kadın oranında ise 94. sırada

yer almaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetleriyle ilgili göstergeler Türkiye'yi 135 ülke arasında biraz daha üst sıralara taşıyarak, eğitimde 106. ve sağlıkta da 62. sırada yer almasına sebep olmaktadır (World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf, 31/10/2011).

Toplumsal cinsiyet göstergelerini sınıflandıran bir diğer endeks ise, Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Endeksi'nin bir parçası olarak 1995'ten bu yana her yıl yayınlanan Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi'dir. Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi, daha sonra Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'ne dönüşerek 2010 yılı raporunda 137 ülkeyi toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Endeksin amacı, üç temel alanda kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlikleri ortaya koymaktır. Bu alanlar; üreme sağlığı, çalışma hayatı ve siyasi yetkilendirmedir. 2010 endeksine göre Hollanda kadın-erkek eşitsizliğinin en az yaşandığı ülke iken, Kongo 137. sırada yer alarak kadın-erkek eşitsizliğinin en derin yaşandığı ülke olmuştur. Ayrıca Kongo, 2010 yılında insani gelişim açısından da son sıradaki Zimbabve'den hemen önce gelerek 168. sıraya yer almaktadır. Aslında, insani gelişim değerlendirmesinde gerilerde olan pek çok ülke aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin en çok yaşandığı ülkeler olarak sıralanmaktadır (United Nations Development Programme, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf, 10/03/2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nin 2011 raporunda ise en iyi ülke İsveç iken, en kötü ülke 145. sıradaki Çad olmuştur. Türkiye ise, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nin 2010 ve 2011 raporlarında 77. sırada yer almaktadır. Ancak, genel olarak insani gelişme çerçevesinde 2010 yılında 169 ülke arasında 83. sırada yer alan Türkiye, 2011 raporunda 187 ülke içinde 92. sıraya gerilemiştir (United Nations Development Programme, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf, 10/10/2011).

Parlamentolar-arası Birliğin 31 Ağustos 2011 tarihi itibarıyla yayınladığı listede dünyadaki tüm ulusal parlamentolardaki toplam milletvekili sayısı 45.128 iken

bunların 36.365'i erkek ve 8.716'sı ise kadındır. Kadınların ulusal meclislerde temsil edilme oranı dünya ölçeğinde %19,3 olarak gerçekleşmektedir. Parlamentolar-arası Birliğin verilerine göre dünya sıralamasında birinci sırada yer alan ülke olan Ruanda'da 2008 yılında yapılan son seçimlerde 80 milletvekilinin 45'ini kadınlar oluşturmaktadır; yani parlamentoda Ruandalı kadınlar %56,3 oranında temsil edilmektedir. Parlamentoda en yüksek kadın temsilinde Ruanda'yı Andora, İsveç, Güney Afrika, Küba, İzlanda, Finlandiya, Norveç, Belçika, Hollanda ve Mozambik takip etmektedir. 188 ülkenin sınırlandırıldığı raporda Türkiye, Haziran 2011'de yapılan son seçimler sonucunda meclisteki 550 koltuktan 78'ine kadınların seçilmesiyle, %14,2'lik kadın temsil oranıyla 82. sıraya yerleşmiştir (Inter-Parliamentary Union, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, 3/11/2011). Öte yandan, Avrupa Birliği'nin temel organlarından olan Avrupa Parlamentosu'nda kadın temsil ortalaması %35,2'dir. Avrupa Parlamentosu'nda Finlandiya %61,5 ile ilk sırada yer alırken onu İsveç, Estonya, Hollanda, Bulgaristan ve Danimarka takip etmektedir (Inter-Parliamentary Union, <http://www.ipu.org/wmn-e/regions.htm>, 3/11/2011).

Tablo 3: Ulusal Parlamentolarda Kadın: Bölgesel Göstergeler - 2011

BÖLGE	Temsilciler Meclisi/Parlamento	Senato	Temsilciler Meclisi ve Senato
Kuzey ülkeleri	% 42,1	--	--
Avrupa - AGİT üyeleri (Kuzey ülkeleri dahil)	% 22,2	% 20,2	% 21,8
Amerika	% 22,0	% 23,1	% 22,2
Avrupa - AGİT üyeleri (Kuzey ülkeleri hariç)	% 20,3	% 20,2	% 20,3
Sahra-altı Afrika	% 19,7	% 18,9	% 19,6
Asya	% 18,3	% 15,2	% 18,0
Pasifik	% 12,5	% 32,6	% 14,8
Arap ülkeleri	% 10,9	% 7,5	% 10,3

Kaynak: Inter-Parliamentary Union (2011), Women in National Parliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>, (31.10.2011).

Tablo 4: Temsilciler Meclisi/Parlamentodaki Kadın Milletvekillerinin Bölgelere Göre Dağılımı (%)

BÖLGE	1995	1999	2009
DÜNYA	10	11	17
AFRIKA			
Kuzey Afrika	4	3	10
Güney Afrika	12	14	24
Doğu, Orta ve Batı Afrika	8	9	16
ASYA			
Orta Asya	8	8	19
Doğu Asya	12	13	14
Güneydoğu Asya	9	12	20
Güney Asya	5	5	16
Batı Asya	4	5	9
LATİN AMERİKA ve KARAYİPLER			
Karayipler	13	13	17
Orta Amerika	10	13	19
Güney Amerika	9	13	20
OKYANUSYA	2	4	3
GELİŞMİŞ BÖLGELER			
Doğu Avrupa	9	10	17
Batı Avrupa	20	23	29
Diğer gelişmiş bölgeler	12	18	22

Kaynak: United Nations (2010), The World's Women 2010: Trends and Statistics, http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf, (22.03.2011).

Tablo 3'de görüldüğü gibi kadınların ulusal parlamentolarda temsilinin bölgesel dağılımında en yüksek temsil oranına sahip bölge %42,1 ile Kuzey ülkeleridir. Bölgesel ortalama da Avrupa'nın, Amerika'nın ve Sahra-altı Afrika'nın ortalaması %20-22 civarında iken, Arap ülkeleri %10,9 ile en düşük orana sahip bulunmaktadır. Tablo 4'de ise ulusal parlamento ya da temsilciler meclisinde kadın milletvekillerinin 1995 ile 2009 yılları arasında bölgelere göre daha detaylı bir dağılımı verilmiştir. Dünya ortalamasının 1995'teki %10'luk orandan, 1999'da %11'e ve 2009'da %17'ye yükseldiği görülmektedir. Afrika kıtasındaki en büyük artış %12'den %24'e çıkan kadın temsil oranıyla Güney

Afrika bölgesinde gerçekleşmiştir. Öte yandan 11'er puanlık yükselme ile Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Güney Amerika parlamentolarında kadın temsil oranı iyi bir ivme kazanmıştır. Tablo 4'de görüldüğü gibi Doğu Avrupa ülkelerinde kadın temsil oranı 1995'te %9 iken, 2009'da %17'ye yükselmiştir. Batı Avrupa ülkelerinde ise bu oran, 2009'da %29'a kadar çıkmıştır.

Tablo 5: Parlamentolarında Kadınlara Kota Uygulayan Devletlerin Bölgelere ve Kota Türüne Göre Dağılımı - 2009

BÖLGE	Toplam Kota Uygulaması	Ayrılmış Koltuk Kotaları	Ulusal Yasama Kotaları	Siyasi Parti Kotaları
DÜNYA	90	16	33	54
AFRIKA	24	11	3	12
ASYA	18	5	8	6
LATİN AMERİKA ve KARAYİPLER	18	0	13	12
OKYANUSYA	0	0	0	0
GELİŞMİŞ BÖLGELER	30	0	9	24

Kaynak: United Nations (2010), The World's Women 2010: Trends and Statistics, http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf, (22.03.2011).

Siyasal temsil eşitliğinin sağlanması için uygulanan kota sistemi, Birleşmiş Milletler'in 2010'da yayınladığı bir rapora göre, dünyada 90 ülkede uygulanmaktadır. Tablo 5'den de anlaşılacağı gibi her üç kota uygulaması türünden en çok siyasi parti kotalarının tercih edildiği, gelişmiş ülkelerde ve Afrika ülkelerinde kota uygulamasının diğer bölgelere göre daha çok uygulandığı tespit edilmiştir. Türkiye'deki kota uygulamalarına bakıldığında ise, daha çok siyasi parti kotalarının pek de yaygın olmamakla birlikte kullanıldığı görülmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin il ve ilçe yönetimleri ve parti meclislerinde 1989'dan bu yana cinsiyet kotası uygulanmaktadır. Ayrıca, Barış ve Demokrasi Partisi'nin tüzüğünde partinin tüm organlarında ve genel ve yerel seçimlerde aday belirlemede %40 cinsiyet kotası uygulaması yer almaktadır. Diğer bazı küçük partilerin de parti kotaları olmakla birlikte,

Mecliste temsil edilen Adalet ve Kalkınma Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi gibi büyük partilerin tüzüklerinde cinsiyet kotası yoktur (Çağlar, 2011; 75).

Sadece parlamentolarda kadın temsil oranının yükseltilmesinin ötesinde, kadınlara kabinede yer verilip verilmediği incelendiğinde, 2008 yılında %58 ile kadınlar kabinede en çok yer veren ülkenin Finlandiya olduğu anlaşılmaktadır. İlk defa 1907 yılında parlamentosunda kadınlara yer veren Finlandiya'yı %56 ile Norveç ve %50 ile Grenada takip etmektedir. 2008 itibariyle kabinede kadınlara % 30 ve üstü temsil sağlayan ülkeler İspanya, İsveç, İsviçre, Avusturya, Danimarka, Almanya, Fransa, İzlanda, Hollanda, Yeni Zelanda, Şili, El Salvador, Ekvator, Nikaragua, Güney Afrika, Lesotho ve Burundi'dir. Tablo 6'da en çok kadın bakan oranına sahip olan ilk on ülke sırasıyla gösterilmiştir. Türkiye ise 2008 itibariyle kabinede sadece %4 oranında kadın bakana sahip olduğu için en alt sıralarda yer almaktadır (United Nations, http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf, 22.03.2011).

Tablo 6: En Yüksek Kadın Bakan Oranına Sahip Olan Ülkeler - 2008

ÜLKE	Kadın Bakan Oranı (%)
Finlandiya	58
Norveç	56
Grenada	50
İsveç	48
Fransa	47
Güney Afrika	45
İspanya	44
İsviçre	43
Şili	41
El Salvador	39

Kaynak: United Nations (2010), The World's Women 2010: Trends and Statistics, http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf, (22.03.2011).

2009 itibariyle seçimle işbaşına gelen dünyadaki 150 devlet başkanından sadece 7 tanesi (Liberya, Hindistan, Filipinler, Arjantin, Şili, Finlandiya ve

İzlanda) kadındır. Yine 2009'da 192 hükümetten sadece 11 tanesinde kadın başbakanlar görev yapmaktadır. Bir diğer önemli gösterge de kadınların meclis başkanı olarak görev yapıp yapmasıdır. Kadın meclis başkanı oranlarına göz atıldığında, 2009'da 176 ülkeden sadece 21'inin temsilciler meclisi ya da parlamentosunda kadın başkana sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca dünyadaki 73 senatodan sadece 10 tanesinde kadınların başkanlık ettiği görülmektedir (United Nations, http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf, 22.03.2011).

Öte yandan, siyasi katılımın bir başka önemli unsuru olan yerel yönetimler, halkın yönetime gerçek anlamda katılıp kendi yerel ve bölgesel sorunlarına çözümler arayabildiği yönetim birimleridir. Yerel yönetimler çerçevesindeki belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği, il genel meclis üyeliği ve muhtarlık gibi görevlerde kadın-erkek eşitliğinden ne derecede söz edilebileceğini de incelemek gerekir. Ancak, tüm dünyadan elde edilen verilere bakıldığında yerel yönetimlerde de erkek egemen bir yapılanmanın mevcut olduğu ve hatta bazı ülkelerde yerel yönetimde kadın temsiline kadınların ulusal parlamentolardaki temsilinden çok daha düşük seviyelerde olduğu gözlemlenebilir.

Yerel yönetimlerde kadının temsili konusu aslında rakamsal ve fiziki temsilin ötesine geçmektedir. Belirli hizmet alanlarının toplumsal cinsiyet farklılıklarını gözetip gözetmediği konusu karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada yerel yönetimlerde çoğunlukla bu farklılıklar hesaba katılmadan sunulan pek çok hizmet aslında kadınlar aleyhine bir durum arz edebilmektedir. Böylece kadınların yerel yönetimlerde temsil edilmemesinin sonucunda yeterli ve yerinde hizmet alamadığı söylenebilir. Yerel yönetimlerdeki erkek egemenliği, kadınların temel sorunları, istekleri ve yerel nitelikli ihtiyaçları çerçevesinde gerekli hizmetlerin ya hiç ya da gereken düzeyde alınmaması sonucunu doğurmaktadır (Alkan, 2008).

Tablo 7: En Yüksek Kadın Belediye Başkanı Oranına Sahip Olan Ülkeler (2003-2009)

ÜLKE	Kadın Belediye Başkanı Oranı (%)
Mauritius	40
Yeni Zelanda, Sırbistan	26
Letonya	25
Venezüella	18
İzlanda, İsveç, ABD	17
Güney Afrika, Panama, Hollanda	16
Avustralya, Filipinler, Moldova	15
Norveç, Slovakya	14
Şili	13
Macaristan	12
Kosta Rika, Fransa, Lüksemburg, Gana, İspanya, Bolivya	11
Honduras, Nikaragua, Bulgaristan, Estonya, Finlandiya	10

Kaynak: United Nations (2010), The World's Women 2010: Trends and Statistics, http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf, (22.03.2011).

Tablo 7 incelendiğinde 2003-2009 döneminde %10 ve üzeri oranda kadın belediye başkanına sahip olan ülkelerin çoğunlukla ya gelişmiş ülkeler ya da nispeten siyasette kadın temsil oranı yüksek olan Latin Amerika ülkeleri olduğunu görmek mümkün. Tablo 7'de oranları verilenlerin dışındaki diğer tüm ülkelerde bu oran %10'un altında kalmaktadır. Türkiye'nin ise yerel yönetimlerde kadın temsil oranı oldukça düşüktür ve 2003-2009 yıllarında belediye başkanları arasında kadın oranı sadece %1'dir.

Bir diğer kadın temsil oranının düşük olduğu alan uluslararası, bölgesel ve ulusal mahkemelerdir. Dünyadaki 12 uluslararası ve bölgesel nitelikli mahkemenin sadece dört tanesinde kadın hakimler %30 oranında ve üstünde görev almaktadırlar. Bu mahkemeler arasında en yüksek orana sahip olan Uluslararası Ceza Mahkemesi'ndeki 18 hakimden 7 tanesi kadındır. Ulusal mahkemelerdeki duruma bakıldığında Tablo 8'de görüldüğü gibi kadın hakim sayısı açısından en iyi bölgeler %33 ile Batı Asya ve Batı Avrupa ve %64 ile Doğu Avrupa'dır. Örneğin; Bulgaristan'daki tüm yüksek mahkeme hakimleri

arasında kadın hakimler %78 oranında görev yaparken, İngiltere’de bu oran ancak %8 olarak gerçekleşmektedir. Slovenya’da görev alan 100 hakimden 75 tanesi kadinken, yine İngiltere’de rakam 20 kadın hakime düşmektedir.

Tablo 8: Yüksek Mahkeme/Yargıtay Hakimleri ve Tüm Hakimler Arasında Kadın Hakimlerin Bölgelere Göre Dağılımı, 2003-2009 (%)

BÖLGE/ÜLKE	Yüksek Mahkeme/ Yargıtay Hakimleri	Tüm Hakimler
BATI ASYA	9	33
Ermenistan	--	21
Kıbrıs	8	38
Gürcistan	11	46
Türkiye	17	28
DOĞU AVRUPA	41	64
Bosna-Hersek	25	68
Bulgaristan	78	66
Hırvatistan	47	65
Çek Cumhuriyeti	25	62
Estonya	16	63
Macaristan	61	72
Letonya	57	71
Litvanya	19	54
Polonya	26	64
Moldova	33	33
Romanya	75	71
Slovenya	34	75
BATI AVRUPA	19	33
İzlanda	22	30
İrlanda	25	22
İtalya	13	38
Portekiz	2	49
İsveç	44	38
İngiltere	8	20

Kaynak: United Nations (2010), The World’s Women 2010: Trends and Statistics, http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf, (22.03.2011).

Tablo 9: En Yüksek Kadın Yasa Yapıcı, Üst Düzey Memur ve Yönetici Oranına Sahip Olan Ülkeler (2004-2008)(%)

BÖLGE/ÜLKE	Yasa Yapıcı, Üst Düzey Memur ve Yönetici Oranı
AFRİKA	
Namibya	36
Uganda	33
Güney Afrika, Botsvana	30
ASYA	
Filipinler	55
Kazakistan	38
Kırgızistan	35
Gürcistan	34
İsrail	32
Singapur	31
Mongolya	30
LATİN AMERİKA ve KARAYİPLER	
Panama	48
Barbados, Porto Riko, Trinidad ve Tobago	43
Belize, Nikaragua	41
Aruba, Uruguay	40
Brezilya	36
Paraguay	34
Şili	33
Dominik Cumhuriyeti, Meksika	31
Kosta Rika	30
GELİŞMİŞ BÖLGELER	
ABD	43
Letonya	41
Litvanya, Yeni Zelanda	40
Fransa	39
Almanya, Moldova	38
Avustralya, Rusya Federasyonu	37
Kanada, Estonya, Macaristan, Polonya, Sırbistan	36
Slovenya, İngiltere	35
Belçika, İzlanda, İtalya	33
Bulgaristan, İrlanda, İspanya, İsveç	32
Norveç, Portekiz	31
Finlandiya, Slovakya, İsviçre	30

Kaynak: United Nations (2010), The World's Women 2010: Trends and Statistics, <http://unstats.un.org/unsd/demograph7/232.m>)TJTfBDC(0.96002 re1132.11 253.82 2.16 0.960

kurumundan sadece 41 tanesinin başkanı bir kadındır. 2009 yılında 27 Avrupa Birliği ülkesinin merkez bankalarının başkanları erkektir. Avrupa merkez bankalarının yönetim kurullarında ise her kadın üyeye karşın 5 erkek üye bulunmaktadır. 2010 itibariyle Avrupa Birliği üyesi 27 ülke ile AB Komisyonu tarafından raporlanan 6 aday ülkede (toplam 33 ülke) siyaset dışındaki en üst düzey yöneticilik görevlerinde kadın oranı %25 civarındadır. İkinci düzey yöneticiliklerde kadın oranı ise %33'tür.

Üst düzey yöneticiler, memurlar ve yasa yapıcılar arasında en yüksek kadın temsil oranına sahip olan bölgelere ve ülkelere bakıldığında ise (Tablo 9), Afrika'da %36'lık bir oranla Namibya, Asya kıtasında %55 ile Filipinler, Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde %48 oranıyla Panama ve gelişmiş ülkeler arasında %43 ile ABD en önde gelmektedir. Öte yandan, çalışan tüm devlet memurları arasında 2004-2008 döneminde tüm dünyadaki kadın memur sayıları incelendiğinde, bütün bölgelerde kadın memur oranlarının oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Afrika kıtasında en çok kadın memur çalışan ülke %73 oranında Namibya'dır. Asya ülkeleri arasında %77 ile Singapur, Latin Amerika ve Karayipler'de %80 ile Barbados ve gelişmiş ülkeler arasında da %91 ile Macaristan en çok kadın memura çalıştıran ülkeler arasındadır. Türkiye'de bu oran %42'dir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2010 yılında yayınladığı ve 34 ülkedeki 600 şirketin araştırıldığı Kurumsal Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Raporu'na göre, bu şirketlerde çalışan en üst düzey yönetici/CEO düzeyinde tüm kadınların oranı sadece %5'tir. Bu oldukça düşük oran, dünyadaki büyük çok-uluslu şirketlerde erkek egemen iş hayatının varlığının sürdüğü ve cam tavan olgusunun iş hayatında kadınların belirli bir düzeyden öteye yükselmeleri önünde görünmez engeller olarak devam ettiği anlamına gelmektedir. Araştırma dahilindeki ülkelere en çok kadın CEO'su olanlar ülkeler arasında Finlandiya (%13), Norveç (%12), Türkiye (%12), İtalya (%11) ve Brezilya (%11) yer almaktadır. Bu kapsamdaki ülkeler içinde hiç kadın CEO'su olmayan ülkeler ise Belçika, Fransa, Yunanistan, Hollanda, İsviçre, Çek Cumhuriyeti,

İngiltere, Hindistan, Kanada, Meksika ve ABD olarak sıralanmaktadır. Böylece kadınların özel sektörde de üst-düzey yöneticilik konumu ve karar-alma yetkisi açısından temsilinin oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Öte taraftan, en az kadın çalışanı olan ülkelerin Hindistan (%23), Japonya (%24), Türkiye (%26) ve Avusturya (%29) olduğu görülmektedir. Buna karşın, en çok kadın işçi çalıştıran şirketler ise, başta ABD (%52) olmak üzere, İspanya (%48), Kanada (%46) ve Finlandiya (%44) olarak belirlenmiştir. Kurumsal Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Raporu'na göre kadınların en yoğun olarak hizmet sektöründe, özellikle finansal hizmetler, sigortacılık, turizm, medya ve eğlence sektöründe çalıştıkları saptanmıştır. Aynı rapora göre araştırmaya dahil olan 600 şirketin bazında kadınların en az istihdam edildiği sektörler arasında ise madencilik, tarım, inşaat sektörleri ile mühendislik alanları yer almaktadır (World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf, 30/10/2011).

SONUÇ

Tüm toplumların değişmez bir parçası olan kadınlar ve erkeklerin her ne kadar anayasalarda ve diğer hukuki ve siyasi düzenlemelerde eşit değere sahip oldukları ve eşit haklardan yararlandıkları ifade edilse bile, günümüzde dünyanın en gelişmiş ülkelerinde dahi kadın-erkek eşitliğinin eksiksiz bir şekilde uygulandığını söylemek ancak büyük bir iyimserlik olabilir. 21. yüzyılda tüm dünyada kadınların başta insan olarak var olma; bedensel ve ruhsal bütünlüklerini koruma; ekonomik, siyasi ve sosyal yapılar ve süreçlerde eşit bir şekilde yer alma gibi temelde sadece insan hakları çerçevesinde ele alınabilecek ciddi birtakım sorunlarla karşı karşıya oldukları tartışılmaz bir gerçektir.

Kadınların ataerkil toplumsal düzen çerçevesinde aileden başlayan ve kamu hayatı ile devam eden süreçte, ülkelerinde sosyal hizmetlerden yararlanma, çalışma hayatına katılma ve eşit siyasal temsil edilme gibi en temel mücadele alanları, aslında ortak bir noktada birleşmektedir. Sadece hukuki birtakım düzenlemelerin ötesinde fırsat eşitliği kavramının da hayata geçirilmesi ve yöneticiler tarafından denetlenmesi gerekmektedir. Bu noktada, kadın-erkek eşitliğini her alanda gerçekleştirmesi, denetlemesi ve koruması gereken yöneticilerin, liderlerin, yasa yapıcıların ve karar-vericilerin kimler olduğuna rakamsal olarak bakıldığında, bunların büyük çoğunlukla erkekler olduğu görülmektedir. Alman düşünür ve yazar T. Von Hippel günümüzden çok önce 1793 yılında yayınlanan bir çalışmasında, kadınların içinde buldukları bağımlı, ikincil ve geri kalmış konumlarını değiştirmenin ve onları özgürleştirmenin siyasi açıdan yetkisizleştirilmiş kadınların değil, fakat aydınlanmış erkeklerin yerine getirmeleri gereken büyük bir sorumluluk olduğunu belirtmiştir (Bryson, 2003; 13). Ancak kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesinde sadece bireysel değil, toplumsal bilinç ve kararlılığa gereksinim vardır. Bu konuda uluslararası düzeyde bir bilgilendirme, bilinçlenme ve kararlılık yaratmak ise, kişisel çabaların çok ötesinde uluslararası toplumun, uluslararası örgütlerin, devletlerin, medyanın, eğitim kurumlarının ve kadın-erkek tüm bireylerin sorumluluğundadır.

Sonuç olarak, kadının uluslararası ve ulusal siyasette ve karar alma-mekanizmalarındaki eksik ve yetersiz temsili, rakamsal açıdan temsil ve katılım eksikliğinin ötesinde bir anlam içermektedir. Kadının siyasetteki ve karar-alma mekanizmalarındaki sayısal varlığının artması sadece adalet ve eşitliği sağlanmanın bir gereği olarak düşünülmemelidir. Esasen uluslararası siyasette ve yönetim mekanizmalarında kadın bakış açısının ve kadın tecrübesinin daha fazla görünür ve hakim kılınmasıyla, kadınların sorunlarının ve önceliklerinin hem kamusal hem de özel alanda örgütlenmesinin ve işleyişinin sadece erkeklerin değil kadınların da çıkarını gözetecek biçimde gerçekleştirilmesi mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- ALKAN, A. (2008): Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?, http://kasaum.ankara.edu.tr/gorsel/dosya/1216284579yerel_siyaset_kadınlar_icin_neden_önemli.pdf, (10/10/2011).
- BERKTAY, F. (2011): Politikanın Çağrısı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- BERKTAY, F. (2004): Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, 7.
- BOZKURT, E. (2007): Women's Human Rights: Turkey's Way to Europe, Turkish Policy Quarterly, 6(5): 23-28.
- BRYSON, V. (2003): Feminist Political Theory: An Introduction, Basingstoke-Hampshire, Palgrave Macmillan.
- CARANNY-FRANCIS, A. (2002): Gender Studies: Terms and Debates, Londra, Palgrave Macmillan.
- ÇAĞLAR, N. (2011): Kadının Siyasal Yaşam Katılımı ve Kota Uygulamaları, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 3(4): 56-79.
- ENLOE, C. (2003): Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset, İstanbul, Çitlembik Yayınları.
- FRIEDMAN, E. J. (2006): Bringing Women to International Human Rights, Peace Review: A Journal of Social Justice, 18(4): 479-484.
- HIRATA, H., LABORIE, F., LE DOARE, H. ve SENOTIER, D. (2007): Eleştirel Feminizm Sözlüğü, İstanbul, Kanat Kitap.
- INTER-PARLIAMENTARY UNION (2011): Women's Suffrage, <http://www.ipu.org/english/issues/wmndocs/suffrage.htm>, (21.09.2011).
- INTER-PARLIAMENTARY UNION (2011): Women in National Parliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>, (21.09.2011).
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION (2003): Facts on Women at Work, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_067595.pdf, (30/10/2011).
- KADIOĞLU, S. (2001): Bitmeyen Savaşım: Kadın Hareketleri Tarihi-I, İstanbul, Sel Yayıncılık.

- KADIOĞLU, S. (2005): 20. Yüzyıl ve Kadın: Batı Ülkelerinde Kadın Hareketleri, İstanbul, Gri Yayınevi.
- KALABIK, H. (2009): İnsan Hakları Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınları.
- MACKINNON, C. A. (2006): Are Women Human? And Other International Dialogues, Harvard, Harvard University Press.
- PATEMAN, C. (1980): Women, Nature, and the Suffrage, Ethics, 90: 564-575.
- PETTMAN, J. J. (1996): Worlding Women: A Feminist International Politics, Londra: Routledge.
- TICKNER, J. A. (1992): Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security, New York, Columbia University Press.
- UNICEF TÜRKİYE (2011): Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html, (29/10/2011).
- UNITED NATIONS (2010): The World's Women 2010: Trends and Statistics, http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/Worldswomen/WW_full%20report_color.pdf, (22.03.2011).
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (2010): Human Development Report 2010, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf, (10/03/2011).
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (2011): Human Development Report 2011, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf, (10/10/2011).
- UNITED NATIONS (2011): Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme, <http://www.un-documents.net/cprw.htm>, (29/10/2011).
- UNITED NATIONS (2011): Birleşmiş Milletler İkinci Dünya İnsan Hakları Konferansı, <http://www.un-documents.net/ac157-23.htm>, (29/10/2011).
- UNITED NATIONS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS (2011): Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf, (29/10/2011).

WALTERS, M. (2009): Feminizm, Ankara, Dost Kitabevi.

WORLD ECONOMIC FORUM (2010): The Corporate Gender Gap Report 2010, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf, (30/10/2011).

WORLD ECONOMIC FORUM (2011): The Global Gender Gap Report 2011, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf, (30/10/2011).